

Onvergetelijk

VOORBEELDRONDELEIDING 'EEN BIJZONDERE PLEK'

Vorbereiding

Wat is je thema?

Een bijzondere plek

Kun je je thema nader toelichten? Wat houdt het thema in, en wat wil je dat de deelnemers 'meenemen' na het deelnemen aan je rondleiding?

Bijzondere plekken zijn overal, in allerlei verschijningsvormen; ook in de wereld van de kunst. Tijdens een rondleiding ben je niet alleen op een bijzondere plek (het museum), ook kunstenaars laten zich voor hun kunstwerken vaak inspireren door bijzondere plekken, die ze op uiteenlopende manieren in hun werk verbeelden. Aan de hand van verbeeldingen van bijzondere plekken voor kunstenaars in de collectie van het Stedelijk Museum wil ik de deelnemers inspireren om zelf na te denken over plekken die voor hen bijzonder zijn. Want wat maakt een plek nou eigenlijk bijzonder?

Welke objecten heb je uitgekozen?

De moestuinen op Montmartre, Vincent van Gogh, 1887

Zelfportret met zeven vingers, Marc Chagall, 1912 - 1913

La Perruche et la Sirène, Henri Matisse, 1952

Qui dort dîne, Daniel Spoerri, 1963

Rosy-fingered Dawn at Louse Point, Willem de Kooning, 1963

De rondleiding

Introductie:

Wat kun je vragen/zeggen/doen om je rondleiding en thema in te leiden?

Het thema van de rondleiding van vandaag is 'een bijzondere plek'. Bijzondere plekken zijn overal, in allerlei verschijningsvormen; ook in de wereld van de kunst. Dat begint al op de plek waar we nu zijn: het Stedelijk Museum is eigenlijk ook een bijzondere plek. Wie is er al eens in dit museum geweest? Vond je dat toen een bijzondere plek, en waarom? Wat is voor jou buiten het museum een bijzondere plek? En waarom?

Zoals uit de verschillende antwoorden blijkt, zijn plekken die bijzonder zijn voor jou vaak heel persoonlijk; er zit een verhaal aan vast. Hetzelfde geldt voor kunstenaars. Zij laten zich inspireren door plekken die voor hen inspirerend zijn, of ze geven ons via hun kunst bijzondere plekken om bij weg te dromen. Ik wil met jullie gaan kijken naar een aantal kunstwerken uit de collectie van het Stedelijk, waarin bijzondere plekken voor de kunstenaars een rol spelen.

Bespreken werk 1:
De moestuinen op Montmartre, Vincent van Gogh, 1887

Wat is het verband met je gekozen thema: waarom heb je dit object gekozen?

Als laagdrempelige instap om het met elkaar over bijzondere plekken te hebben. Ik verwacht dat mensen een dergelijke plek zullen herkennen van vroeger, bijvoorbeeld vanwege een vakantie. Daarnaast was Frankrijk voor Vincent van Gogh een bijzondere plek: in deze jaren ontwikkelde hij zijn eigen unieke schilderstijl.

Wat wil je dat de groep 'meeneemt' nadat je het object met de groep bekeken en besproken hebt?

- Bijzondere plekken kun je op bijzondere manieren verbeelden.
- Via kunst kun je een bijzondere plek uit het verleden ook nu nog ervaren.

Welke nuttige achtergrondinformatie over dit object zou je op relevante momenten kunnen delen?

- Het schilderij is onderdeel van een serie schilderijen met als onderwerp de natuur in Montmartre, het gebied in noordwest Parijs waar Van Gogh destijds woonde. Dit gebied stond bekend om zijn café's en danszalen.
- De moestuinen van Montmartre leverden groente als spinazie, sla en kool aan de Parijse markten.
- Het betreft een schilderij van een op dat moment veranderend Parijs landschap: Montmartre lag destijds aan de rand van de stad, maar de stedelijke ontwikkeling rukte in deze periode op en de stad breidde zich snel uit. De afgebeelde molen bestaat nu nog wel, maar de moestuinen zijn verdwenen.
- De nadruk in het schilderij ligt op heldere kleuren en licht; het is impressionistisch en pointillistisch qua stijl.
- Het werk laat bij uitstek Van Goghs ontwikkeling zien als kunstenaar: in deze periode ontwikkelde hij zijn unieke schilderstijl.

Het gesprek:

Stap 1: Observeren - Hoe laat je de deelnemers rustig kennis maken met het object dat je gaat bespreken? Welke vragen stel je ter introductie?

Herken je de plek die op het werk is afgebeeld? Is iemand wel eens op zo'n soort plek geweest? Wat vond je daarvan?

Stap 2: Beschrijven - Welke vragen stel je om ervoor te zorgen dat iedereen het object goed heeft gezien? Waar wil je dat de deelnemers goed op letten, omdat deze elementen later in het gesprek terug komen?

Wat zie je afgebeeld op dit werk?

Hoe lopen de lijnen in het beeld?

Welke kleuren zie je? Is er een kleur die het meeste opvalt? Is het kleurgebruik natuurlijk?

Hoe zou je de verfstreken omschrijven?

Stap 3: Interpreteren - Welke vragen stel je om inhoudelijk op het object in te gaan? Welke vragen kun je stellen om samen betekenissen aan het object toe te kennen?

Wat is het effect van de gekozen schilderstijl?

Wat heeft de kunstenaar met dit schilderij willen overbrengen?

Heeft Van Gogh dit landschap in Nederland geschilderd? Of in een ander land?

Welk land zou dat kunnen zijn?

Is dit een gebied vlak bij een stad, of juist ver van de stad af? Waarom?

Welk tijdstip van de dag is het, denk je?

Welk seizoen zou het zijn?

Stap 4: Verbinden - Welke vragen stel je om het object in een bredere context te plaatsen? Hoe link je het object naar de persoonlijke belevingswereld van de deelnemers?

Welk gevoel krijg je bij dit werk?

Zou jij graag op deze plek willen zijn? Waarom wel/niet?

Zou je deze plek in het Parijs van vandaag de dag nog terug kunnen vinden? Wat zou hetzelfde zijn? Wat zou er anders zijn?

Stap 5: Samenvatten - Hoe vat je het gesprek over het object samen, hoe link je het object nogmaals naar het thema en hoe maak je een bruggetje naar het volgende object in je rondleiding?

We hebben gezien dat deze plek in het leven van Vincent van Gogh heel bijzonder was, en dat hij de plek op een bijzondere manier heeft vastgelegd. Met zijn manier van schilderen heeft hij ons proberen te laten voelen welke sfeer deze plek in werkelijkheid had. We gaan nu kijken naar een schilderij, waarbij het niet helemaal duidelijk is op welke plek de persoon die erop staat wil zijn.

**Bespreken werk 2:
Zelfportret met zeven vingers, Marc Chagall, 1912 - 1913**

Wat is het verband met je gekozen thema: waarom heb je dit object gekozen?
De kunstenaar bevindt zich op een bijzondere plek (Parijs), maar denkt ook aan een bijzondere plek (zijn geboortedorp Vitebsk, in Rusland).

Wat wil je dat de groep 'meeneemt' nadat je het object met de groep bekeken en besproken hebt?

- Je kunt als mens op meerdere plekken tegelijk zijn; fysiek op de ene plaats, mentaal op een andere.
- Bijzondere plekken uit je verleden kunnen je ook in het heden nog beïnvloeden.

Welke nuttige achtergrondinformatie over dit object zou je op relevante momenten kunnen delen?

- Marc Chagall is geboren in Vitebsk (Rusland) en groeide op in een arm Joods gezin.
- In 1910 verhuisde hij naar Parijs. Hij was toen 23 jaar.
- Het werk van Chagall vertoont overeenkomsten met het expressionisme, het kubisme en het fauvisme, maar hij combineert deze elementen tot een unieke eigen stijl.
- Terugkerende thema's in zijn werk zijn zijn jeugd in Rusland en het jodendom.
- Het cijfer 7 heeft een bijzondere betekenis voor Marc Chagall. Het is niet alleen een symbolisch getal in het jodendom (denk bijvoorbeeld aan de zevenarmige kandelaar), bovendien werd Chagall geboren op 7 juli 1887.

Het gesprek:

Stap 1: Observeren - Hoe laat je de deelnemers rustig kennis maken met het object dat je gaat bespreken? Welke vragen stel je ter introductie?

Dit schilderij lijkt bijna een puzzel; er zijn allemaal losse elementen te zien, die samen een verhaal vertellen. Wat valt jou als eerste op als je naar het schilderij kijkt?

Wat is de persoon op dit schilderij aan het doen? Heb je dat wel eens gedaan?
Wanneer en waar?

Stap 2: Beschrijven - Welke vragen stel je om ervoor te zorgen dat iedereen het object goed heeft gezien? Waar wil je dat de deelnemers goed op letten, omdat deze elementen later in het gesprek terug komen?

Wat zie je nog meer?

Welke kleuren zie je? Wat is bijzonder aan het kleurgebruik?

Kijk eens goed naar de kunstenaar: is de figuur realistisch geschilderd? Zie je dingen die niet kloppen met de werkelijkheid?

Lijkt de man op de foto op de man in het schilderij? Wat zijn de overeenkomsten/verschillen?

Stap 3: Interpreteren - Welke vragen stel je om inhoudelijk op het object in te gaan? Welke vragen kun je stellen om samen betekenissen aan het object toe te kennen?

Wie is deze man? Hoe zou je de persoonlijkheid van deze man omschrijven?

Waar is deze man? In het echt en in gedachten?

Met dit zelfportret heeft Chagall veel over zichzelf willen vertellen. Wat denk je dat hij wilde zeggen?

Waar voelt Chagall zich het meest thuis, denk je?

Op welke plek wil Chagall het liefste zijn, denk je?

Stap 4: Verbinden - Welke vragen stel je om het object in een bredere context te plaatsen? Hoe link je het object naar de persoonlijke belevingswereld van de deelnemers?

Opdracht:

Als jij een soortgelijk zelfportret zou maken, wat zou je dan zien als je uit het raam kijkt? En wat zou je schilderen in het droomwolkje?

Discussie in tweetallen, daarna plenair bespreken.

Stap 5: Samenvatten - Hoe vat je het gesprek over het object samen, hoe link je het object nogmaals naar het thema en hoe maak je een bruggetje naar het volgende object in je rondleiding?

We hebben gezien dat je als mens eigenlijk op meerdere plekken tegelijk kunt zijn: in de werkelijkheid, maar ook in gedachten. Bijzondere plekken uit het verleden kunnen bovendien ook in het heden nog een grote invloed op je hebben. We gaan nu kijken naar een kunstwerk waarmee de kunstenaar van een alledaagse plek een bijzondere plek probeerde te maken.

Bespreken werk 3:
La Perruche et la Sirène, Henri Matisse, 1952

Wat is het verband met je gekozen thema: waarom heb je dit object gekozen?
Het werk laat zien hoe je kunst kunt gebruiken om een bijzondere plek voor jezelf te creëren.

Wat wil je dat de groep 'meeneemt' nadat je het object met de groep bekeken en besproken hebt?

- Je kunt met weinig middelen zelf een bijzondere plek om je heen creëren.
- Je hoeft niet op een bijzondere plek te zijn om er een bijzondere plek van te maken.

Welke nuttige achtergrondinformatie over dit object zou je op relevante momenten kunnen delen?

- Matisse maakte dit werk vanuit zijn ziektebed, met behulp van assistenten.
- Quote: 'Kijk, omdat ik gedwongen ben vaak in bed te blijven vanwege mijn gezondheid, heb ik een kleine tuin om mij heen gemaakt waarin ik kan wandelen. Er zijn bladeren, fruit, een vogel.'

Het gesprek:

Stap 1: Observeren - Hoe laat je de deelnemers rustig kennis maken met het object dat je gaat bespreken? Welke vragen stel je ter introductie?

Doet dit werk je ergens aan denken? En waarom doet het je daaraan denken?

Stap 2: Beschrijven - Welke vragen stel je om ervoor te zorgen dat iedereen het object goed heeft gezien? Waar wil je dat de deelnemers goed op letten, omdat deze elementen later in het gesprek terug komen?

Zie je iets dat je herkent? Welke vormen zie je? Zie je twee keer precies dezelfde vorm terug?

Welke kleuren zie je? Wat is bijzonder aan het kleurgebruik?

Van welk materiaal is dit kunstwerk gemaakt? Hoe zou het gemaakt zijn, denk je?

Stap 3: Interpretieren - welke vragen stel je om inhoudelijk op het object in te gaan? welke vragen kun je stellen om samen betekenissen aan het object toe te kennen?

Stel, je staat in het midden van dit kunstwerk. Wat zou je om je heen kunnen horen? Kies een woord die de sfeer van het werk omschrijft.

Stap 4: Verbinden - Welke vragen stel je om het object in een bredere context te plaatsen? Hoe link je het object naar de persoonlijke belevingswereld van de deelnemers?

Vind je dit een mooi kunstwerk? Zou jij zelf bij jou thuis omringd willen worden door deze bijzondere tuin van Matisse? Waarom wel/niet?
Als jij een plek die voor jou bijzonder is thuis zou nabootsen, hoe zou je dat dan kunnen doen?

Stap 5: Samenvatten - Hoe vat je het gesprek over het object samen, hoe link je het object nogmaals naar het thema en hoe maak je een bruggetje naar het volgende object in je rondleiding?

We hebben gezien dat Matisse met dit kunstwerk voor zichzelf een bijzondere plek creëerde. We gaan nu kijken naar een kunstwerk, waarbij ik me afvraag of jullie vinden dat er een bijzondere plek op te zien is.

**Bespreken werk 4:
Qui dort dîne, Daniel Spoerri, 1963**

Wat is het verband met je gekozen thema: waarom heb je dit object gekozen?
Een ogenschijnlijk niet bijzondere plek kan ook bijzonder zijn.

Wat wil je dat de groep 'meeneemt' nadat je het object met de groep bekeken en besproken hebt?

- Plekken die ogenschijnlijk niet bijzonder zijn, kunnen voor iemand anders een bijzondere betekenis hebben.
- Kunstenaars kunnen van een ogenschijnlijk normale plek een bijzondere plek maken, door er kunst van te maken.

Welke nuttige achtergrondinformatie over dit object zou je op relevante momenten kunnen delen?

- Dit werk is een vorm van assemblage kunst: een kunstzinnig proces waarbij driedimensionale gevonden voorwerpen bedacht samengevoegd worden tot een nieuwe compositie.
- Spoerri werd geïnspireerd door het alledaagse en de populaire cultuur.
- Het Nouveau Realisme, de stroming waar dit werk onder valt, werd snel door het Stedelijk Museum opgepikt. Spoerri werkte aan het begin van de jaren 60 samen met directeur Willen Sandberg aan twee tentoonstellingen.

Het gesprek:

Stap 1: Observeren - Hoe laat je de deelnemers rustig kennis maken met het object dat je gaat bespreken? Welke vragen stel je ter introductie?

Wat is het eerste woord dat in je opkomt, als je naar dit werk kijkt?

Stap 2: Beschrijven - Welke vragen stel je om ervoor te zorgen dat iedereen het object goed heeft gezien? Waar wil je dat de deelnemers goed op letten, omdat deze elementen later in het gesprek terug komen?

Welke voorwerpen zie je?

Van welk materiaal is dit kunstwerk gemaakt?

Hoe zou de textuur van de materialen aanvoelen?

Hoe zou dit werk gemaakt zijn? Is het in scène gezet, of heeft de kunstenaar het bed zo aangetroffen en tot een kunstwerk gemaakt?

Stap 3: Interpretieren - Welke vragen stel je om inhoudelijk op het object in te gaan? Welke vragen kun je stellen om samen betekenissen aan het object toe te kennen?

Stel, dit bed is echt van iemand. Kun je iets zeggen over die persoon? Hoe ziet hij eruit, wat voor persoonlijkheid heeft hij?

Stel, jij ligt in dit bed. Hoe zou de kamer om je heen eruit kunnen zien? Wat zou je kunnen ruiken in dit kunstwerk? Waarom denk je dat?

Wat zou een goede titel zijn voor dit kunstwerk? Waarom?

Dit kunstwerk heet 'Qui dort dîne', ofwel 'Wie slaapt eet'. Verandert de titel de manier waarop je naar het kunstwerk kijkt?

Hoe zou dit kunstwerk ontvangen zijn in de tijd dat het gemaakt is?

Stap 4: Verbinden - Welke vragen stel je om het object in een bredere context te plaatsen? Hoe link je het object naar de persoonlijke belevingswereld van de deelnemers?

Hoe zou dit kunstwerk eruit zien in een andere omgeving?

Zou je zelf in dit bed willen liggen? Waarom wel/niet?

Wat zou jij ervan vinden als jouw bed op deze manier in het museum te zien zou zijn?

Stap 5: Samenvatten - Hoe vat je het gesprek over het object samen, hoe link je het object nogmaals naar het thema en hoe maak je een bruggetje naar het volgende object in je rondleiding?

Ogenscheinlijk doodnormale plekken kunnen toch bijzonder zijn. Tot slot gaan we kijken naar een schilderij waarin de kunstenaar een voor hem heel bijzondere plek heeft afgebeeld. Maar of wij die plek daar ook in herkennen?

**Bespreken werk 5:
Rosy-fingered Dawn at Louse Point, Willem de Kooning, 1963**

Wat is het verband met je gekozen thema: waarom heb je dit object gekozen?
Het kunstwerk is geïnspireerd op een plek die voor de kunstenaar heel bijzonder was, maar dat is niet letterlijk in het kunstwerk zelf te zien.

Wat wil je dat de groep 'meeneemt' nadat je het object met de groep bekeken en besproken hebt?

- Je kunt een bijzondere plek ook op een abstracte manier verbeelden.

Welke nuttige achtergrondinformatie over dit object zou je op relevante momenten kunnen delen?

- Het betreft een abstract landschapschilderij. De Kooning maakte het Noord-Atlantisch licht tot onderwerp.
- De Kooning maakte deel uit van de abstract expressionisten, die kleur gebruikten als expressiemiddel.
- De titel van het werk verwijst naar een van de favoriete plekken van De Kooning op Long Island in New York. Hij reed er geregeld op zijn fiets naar toe en keek vervolgens uit over het water.
- Het kunstwerk is geschilderd in zijn atelier, vanuit zijn intuïtie en herinnering aan de plek.
- Het door De Kooning toegepaste roze lijkt op huid en doet denken aan zijn uitspraak: 'Het landschap is in de Vrouw en er is Vrouw in het landschap.'
- Het is het eerste schilderij van De Kooning dat aangekocht werd door een Europees museum.

Het gesprek:

Stap 1: Observeren - Hoe laat je de deelnemers rustig kennis maken met het object dat je gaat bespreken? Welke vragen stel je ter introductie?

Wat valt je als eerste op in dit werk? Hoe komt dat?

Stap 2: Beschrijven - Welke vragen stel je om ervoor te zorgen dat iedereen het object goed heeft gezien? Waar wil je dat de deelnemers goed op letten, omdat deze elementen later in het gesprek terug komen?

Vertel eens, wat zie je?

Welke kleuren zie je? Welke vormen?

Hoe heeft de kunstenaar de verf op het doek aangebracht?

Zit er licht in dit schilderij? Zo ja, waar komt het vandaan?

Stap 3: Interpretieren - Welke vragen stel je om inhoudelijk op het object in te gaan? Welke vragen kun je stellen om samen betekenissen aan het object toe te kennen?

Dit schilderij verbeeldt een plek die voor De Kooning bijzonder was. Zou dat een fijne plek zijn? Hoe zou die plek er in het echt uit hebben gezien?

Welk moment van de dag verbeeldt dit schilderij?

Wat is de titel van dit schilderij? Wat vertelt de titel ons?

Ik heb een foto bij me van de plek die De Kooning heeft afgebeeld. Wat zijn de overeenkomsten en wat zijn de verschillen? Heeft De Kooning de sfeer van de plek volgens jou goed weten over te brengen?

Stap 4: Verbinden - Welke vragen stel je om het object in een bredere context te plaatsen? Hoe link je het object naar de persoonlijke belevingswereld van de deelnemers?

Sommige mensen vinden abstracte schilderijen mooier dan schilderijen waarop iets te herkennen is. Wat vind jij? En waarom?

Stap 5: Samenvatten - Hoe vat je het gesprek over het object samen en hoe link je het object nogmaals naar het thema?

Aan de hand van dit kunstwerk hebben we gezien dat je een bijzondere plek ook kunt verbeelden zonder dit op een letterlijke, figuratieve manier te doen. Met abstracte kunst kun je de sfeer van een bijzondere plek goed weergeven.

Afsluiting

Tijdens deze rondleiding hebben we samen op een bijzondere plek, namelijk in het Stedelijk Museum, gekeken naar bijzondere plekken in moderne en hedendaagse kunst. We hebben gezien dat kunstenaars zich door bijzondere plekken laten inspireren, met hun kunst een eigen bijzondere plek creëren én dat ze ons van bijzondere plekken kunnen laten dromen.